

ВІТАЛІЙ ТРЕТЬКО

Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАГІСТРІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Початок другого тисячоліття характеризується глобалізацією суспільного розвитку, зближенням націй, народів, держав, освітніх систем, переходом людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які значною мірою базуються на інтелектуальній власності, знаннях і визначаються рівнем наукового потенціалу країни.

Економічна і політична ситуація у світі визначила основні напрями розвитку національних і політичних утворень. Європейський напрям полягає в інтеграції структур усіх рівнів – державного, економічного, соціального в єдиний простір. Це зумовлено необхідністю як об'єднання перед проблемами економічних кризових явищ, так і створення спільних регуляційних та управлінських інституцій, вироблення єдиних стандартів, норм і правил здобуття освіти, міграційної політики тощо¹. Освіта в європейських країнах стала чи не найпершою інституцією, яка була зінтегрована в єдиний транс'європейський навчальний простір. Система освіти за кордоном, а зокрема – вищої освіти, може стати тим орієнтиром, який допоможе реорганізувати й налагодити ефективну і безкризову підготовку висококваліфікованих фахівців.

У зв'язку з цим, в умовах інтеграційних економічних та міжнародних процесів по-новому ставиться питання про професійну підготовку магістрів-міжнародників. Якість підготовки міжнародника і рівень сформованості його професіоналізму є соціальними критеріями стану і результативності процесу освіти, його відповідності потребам сучасного суспільства у формуванні і розвитку професійної компетентності фахівця. При цьому взаємодія національних систем підготовки фахівців міжнародних відносин

¹ Енциклопедія освіти / голов. ред. В.Г. Кремень; Акад. пед. наук України. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 179.

європейських країн є умовою їх успішної інтеграції у рамках єдиного освітнього простору Європи.

Відтак безперечної актуальності набувають порівняльні педагогічні дослідження, що дозволяють співвідносити зарубіжний досвід з вітчизняними проблемами. Звернення до досвіду вищої освіти Великої Британії зумовлене високим рівнем якості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин, хоча за європейськими і міжнародними стандартами система британської професійної освіти надмірно складна і непрозора².

Попри важливість дослідження системи професійної підготовки міжнародників магістерського рівня, у науковій літературі бракує розробок як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, що присвячені окресленій проблемі. Загальносвітові тенденції розвитку вищої освіти вивчено в роботах Н. Авшенюк, Т. Десятова, К. Корсака, В. Кременя, Н. Ничкало, К. Павловського. Історію вітчизняної ступеневої освіти проаналізовано у працях В. Береки, С. Вітвицької, О. Язвінської та ін. Незважаючи на отримані науковцями результати досліджень, які мають незаперечну теоретичну і практичну цінність, окремі аспекти досліджуваної проблеми потребують більш детального вивчення, що й зумовило мету статті – з'ясувати вплив європейських інтеграційних процесів на професійну підготовку магістрів міжнародних відносин у Великій Британії.

Наукова рефлексія документальних і літературних джерел, результатів практичного досвіду професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у ВНЗ України вможливили виокремлення суперечностей, зокрема між: об'єктивною потребою ґрунтовного аналізу прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки міжнародників та відсутністю його системного вивчення й узагальнення у вітчизняній педагогічній теорії та практиці; викликами сучасного інформаційного суспільства й рівнем професійної компетентності магістрів міжнародних відносин, необхідним для ефективної реалізації професійних функцій; динамічним розвитком системи вищої освіти та відсутністю належного нормативно-правового, організаційного й науково-методичного супроводу професійної підготовки міжнародників.

У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу освітня модель професійної підготовки фахівців-міжнародників магістерського рівня, яка існує в одній з передових та економічно розвинутих країн Європи – Великій Британії. Система вищої освіти цієї країни не є однорідною і чітко структурованою; існують суттєві відмінності між різними типами і формами навчання у вищих навчальних закладах. Зокрема, спостерігаються тенденції розподілу вищої освіти за декількома напрямками. Перший – отримання всебічної (академічної) освіти; другий – отримання широкої освіти

² Том Томас (Tom Thomas). Системы профессионального образования в Великобритании и в мире [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.gaap.ru/articles/>

відповідного напрямку (гуманітарного або технічного); третій – одержання поглибленої освіти відповідного вузькоспеціалізованого напрямку. У країні є можливість неперервної освіти, постійного підвищення кваліфікаційного рівня. Значна державна підтримка освіти є основним механізмом забезпечення якості професійної підготовки. Приватний сектор складає невелику частину від загальної кількості закладів і, зазвичай, здійснює підготовку фахівців у сфері бізнесу³.

Загальновідомо, що у Європі існує стандартизована система отримання ступеня магістра і більшість країн готує магістрів з різних напрямів. Виокремлюють такі типи магістерських ступенів:

- магістр професійної сфери діяльності (ступінь здобувають на основі рівня бакалавра);
- магістр адміністрування (використовується у сфері бізнесу й управління). Цей ступінь представляють як маістри наук, маістри мистецтв, маістри торгівлі, так і маістри бізнес адміністрування, підготовка яких вимагає мінімум два-три роки професійного досвіду і відкрита для людей з академічними знаннями в будь-якій сфері. Різниця між цими напрямками полягає в їх репутації, меті кар'єри студента та платі за навчання;
- ступінь виконавчого маістра (ступінь створений спеціально для професіоналів в адмініструванні). Допускається, що вимоги до випускника і структура ступеня маістра відрізняється від загальноприйнятої програми.

Водночас існує декілька шляхів отримання маістерського ступеня. Характерною ознакою маістерських програм є їх профільна спеціалізація та тривалість навчання, яка визначається вимогами держави та системою організації підготовки в умовах конкретного університету. Залежно від програми може вимагатися захист дисертації.

У єдиному і універсальному Європейському просторі вищої освіти відповідно до Болонської декларації⁴ ступінь маістра зазвичай має 90–120 кредитів ECTS (мінімум 60 кредитів ECTS на рівні маістра) і здобувається після завершення трьох років навчання студента у бакалавраті. Університети Великої Британії пропонують інтегровані програми підготовки маістрів протягом чотирьох років навчання, які охоплюють рівні бакалавра та маістра у 240 кредитів ECTS, при цьому мінімальна кількість кредитів на рівні маістра становить також 60. Така система вищої освіти розвивається відповідно до положень та стандартів європейської освіти, інтеграція якої відбувається на загальному, вищому та професійному рівнях. Інтеграція вищої освіти Великої

³ Department for Education [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.dfes.gov.uk>. – Заголовки з екрану.

⁴ The Bologna Declaration of 19 June 1999 [Електронний ресурс] // Berlin-Bologna-Web-Page. URL: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf

Британії на загальному рівні здійснюється через узгодження національних програм відповідно до системи загальноєвропейських цінностей та пріоритетів. Основними інституціями, що впроваджують процеси інтеграції загальної освіти, є Міністерство освіти, Рада з питань координації навчальних програм, Королівська рада шкіл, Департамент початкової та середньої освіти.

На рівні ВНЗ інтеграція в європейський освітній простір здійснюється під керівництвом наглядових і вчених рад університетів, Департаменту вищої освіти, Королівської наглядової ради тощо. Для здійснення професійної підготовки майбутніх міжнародників відповідно до світових інтеграційних процесів національні пріоритети вищої освіти Великої Британії узгоджуються з пріоритетами Копенгагенської декларації та Маастрихтського комюніке. Реформи в освіті та підготовці фахівців підпорядковуються стратегіям навчання протягом усього життя. Англія, Шотландія, Уельс і Північна Ірландія впроваджують власні стратегії. Останні враховують вимоги європейських нормативних документів з питань освіти щодо політики, культурних особливостей, соціальних та інших аспектів, що повинні стати органічною складовою інтегрованої британської освіти. Загалом зміни відбуваються у вищій професійній освіті⁵.

Відповідно до особливостей інтеграційних процесів, визначеної мети і завдань європейської вищої освіти, ключовими питаннями підготовки майбутніх магістрів-міжнародників у Великій Британії є її відповідність вимогам Лісабонської конвенції⁶. Відповідно до цієї конвенції всі реформи вищої освіти країни спрямовуються на забезпечення ефективності навчання та якості викладання, що передбачає: 1) досягнення міжурядових домовленостей щодо комплексного формування професійних умінь і навичок; 2) заохочення роботодавців щодо використання сформованих у студентів умінь і навичок для створення та розробки новітніх бізнес стратегій; 3) мотивація студентів до навчання упродовж життя для підвищення кваліфікації; 4) узгодження змісту освіти із потребами роботодавців; 5) збільшення кількості навчальних курсів та програм з урахуванням якісних показників (співвідношення кількості курсів та випускників, відсоток відрахувань, рівень кваліфікації викладачів тощо). Головною ідеєю Лісабонської конвенції є відображення культурної, соціальної, політичної, філософської, релігійної та економічної специфічності освіти та надання всім громадянам певного регіону можливостей повною мірою користуватися цими джерелами специфічності. Згідно з цим документом, Уряд Великої Британії визначив нормативно-правову базу вищих навчальних закладів Великої Британії, у яких

⁵ Learning through life: life through learning. The lifelong learning strategy for Scotland [Електронний ресурс]. – Access technique: <http://www.scotland.gov.uk/library5/lifelong/lism-00.asp> cited 2005.

⁶ Anderman G. Translator training between academia and profession: a European perspective / G. Anderman, M. Rogers // Developing translation competence / C. Schäffner, B. Adab (eds.). – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2000. – P. 63–73.

здійснюється підготовка майбутніх магістрів-міжнародників. Також чітко окреслюється компетенція державних органів у діяльності цих навчальних закладів.

Довготривала стратегія європейського розвитку британської системи освіти загалом та політологічної підготовки зокрема, полягає в розвитку кваліфікацій та навчальних програм, що базуються на принципах рівності, інверсивності та підтримці прозорої системи кредитів і кваліфікаційних вимог. Якщо, Шотландія вже узгодила такі вимоги, то Англія, Уельс та Північна Ірландія ще на стадії упровадження системи кредитування оцінок⁷.

Підготовку майбутніх магістрів-міжнародників у Великій Британії здійснюють переважно університети, які є автономними установами, особливо в питаннях планування і організації навчання. Таке право їм надає Королівська хартія або Закон Парламенту. Зазначимо, що у Великій Британії бакалаврські та магістерські програми в галузі політики та міжнародних відносин пропонують 67 університетів, чимало з яких щорічно потрапляють у світовий рейтинг найкращих університетів, а саме: *Oxford University, University of Cambridge, City University of London, University of East Anglia, University of Essex, University of Exeter, University of Glasgow, University of Kent, London Metropolitan University, University of Leeds, University of Nottingham*.

Значна кількість студентів, зацікавлених у вивченні міжнародних відносин та розвиткові кар'єри у міжнародних урядових та неурядових організаціях, обирають саме британські університети, оскільки багато таких організацій знаходяться на території Об'єднаного Королівства, що відкриває перспективу вдалого працевлаштування. Що ж стосується іноземних студентів, то чи не найбільшою перевагою є можливість удосконалити свій рівень знань англійської мови, яка є міжнародною мовою дипломатії. Нарешті, навчальні курси у Великій Британії добре структуровані, що дозволяє одержати ступінь бакалавра після трьох років навчання (у США, нагадаємо, для цього потрібно чотири роки), а ступінь магістра – після одного року (у США – 2 роки).

Основними нормативно-правовими документами, що регулюють діяльність ВНЗ, які здійснюють підготовку майбутніх магістрів-міжнародників, є: Закон «Про реформування освіти» (1988 р.); Закон «Про подальшу та вищу освіту» (1992 р.); Закон «Про вищу освіту» (2004 р.). Ці акти встановили пріоритетні напрями освітньої політики, врегулювали відносини між середніми та вищими навчальними закладами, скоординували фінансову та освітню діяльність ВНЗ в Англії, Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії,

⁷ National council for Science and Universities [Офіційний сайт]. – Access technique: www2.ncsu.edu

встановили основні форми і типи навчальних закладів вищої професійної освіти.

Регулювання навчального процесу професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в усові євроінтеграції здійснюється також відповідно до положень Сорбонської декларації⁸, яка наголошує на:

- 1) формуванні відкритого європейського простору у сфері вищої освіти;
- 2) міжнародному визнанні та міжнародному потенціалі систем вищої освіти (прозорості і нострифікації дипломів, ступенів і кваліфікацій);
- 3) орієнтації переважно на двоступеневу структуру вищої освіти (бакалавр – магістр);
- 4) використанні системи кредитів (ECTS);
- 5) міжнародному визнанні першого ступеня вищої освіти (бакалавр);
- 6) наданні випускникам першого ступеня права вибору подальшого навчання для отримання диплома магістра або доктора у послідовному режимі;
- 7) підготовці магістрів і докторів до науково-дослідницької діяльності;
- 8) підтвердженні Лісабонської конвенції;
- 9) пошуку шляхів ратифікації набутих знань і оптимальних можливостей для визнання дипломів і вчених ступенів;
- 10) стимулюванні процесу вироблення єдиних рекомендацій для досягнення зовнішнього визнання дипломів і кваліфікацій та працевлаштуванні випускників;
- 11) формуванні Європейського простору вищої освіти;
- 12) зближенні спільних структур виданих дипломів і циклів (ступенів, етапів, рівнів) навчання;
- 13) консолідації позиції, яку займає Європа у світі, постійним удосконаленням і оновленням освіти, доступної всім громадянам ЄС.

Документи Ради Європи орієнтують на формування таких професійних компетенцій магістра-міжнародника: соціально-політичної (здатності брати на себе відповідальність, бути активними учасниками спільного прийняття рішень); полікультурної (підготовленості до життя у полікультурному суспільстві, толерантності та поваги до інших культур); комунікативної (вміння усного і письмового спілкування, у тому числі й іноземними мовами); інформаційної (володіння новими технологіями, здатності аналізу і відбору різної інформації); самоосвітньої (неперервного здобуття освіти впродовж усього життя)⁹.

Уся законотворча, моніторингова та регулятивна діяльність британських урядових інституцій здійснюється відповідно до різноманітних програм та проектів, розроблених Європою у галузі освіти. Зокрема, Європа та Вели-

⁸ Barblan A. The Sorbonne Declaration – Follow-Up and Implications: A Personal View. – Geneva: AEU/CRE, 1999.

⁹ Матеріали підгрупи „В” Європейського фонду образования – Турин, 1999. – С. 23–24.

ка Британія пропонують різноманітні проекти для розвитку та поліпшення ефективності освіти міжнародників. У таких проектах бере участь багато асоціацій, установ та інституцій, серед яких: Рада Європи з питань освіти, ЮНЕСКО, ВНЗ, що готують магістрів міжнародних відносин тощо. Основною метою проектів є удосконалення якості університетських програм шляхом зорієнтованості на формування практичних умінь і навичок міжнародника, потрібних на сучасному ринку праці.

Європейський Союз також фінансує освітні програми, що заохочують громадян навчатися та працювати в інших країнах. Країни-члени ЄС встановили 13 спеціальних цілей у галузі освіти, відомих як програми неперервної освіти 2010–2013 років (Education and Training 2010 programme, Lifelong Learning Programme 2007–2013). Сутність програм полягає в обміні практичним досвідом організації навчання упродовж життя. Остання поєднує програми шкіл, університетів, спрямованих на розвиток та підвищення якості професійної освіти, у тому числі й політологічної¹⁰.

Розвиток глобалізаційних та євроінтеграційних процесів зумовив реформування університетської освіти Великої Британії, що суттєво вплинуло на професійну підготовку міжнародників. Зафіксовано зміни в соціальній характеристиці студентства; орієнтації діяльності університетів на потреби та інтереси споживачів освітніх послуг; посиленні професіоналізації підготовки магістрів міжнародних відносин на основі трансформації змісту та залучення до його розроблення фахівців-професіоналів; активному впровадженні наукового доробку та педагогічних інновацій у навчальний процес; реалізації елементів європейської моделі підготовки міжнародників; сприянні розвитку досліджень у галузі політики і міжнародних відносин; розробленні уніфікованих професійних стандартів діяльності міжнародників; посиленні активної співпраці з європейськими асоціаціями і спілками; організації перекладацької практики за кордоном та укладанні договорів про працевлаштування; підвищенні мобільності студентів; проведенні наукових конференцій і семінарів.

Створення різноманітних асоціацій, спілок, комітетів осередків міжнародників у Великій Британії та їхня активна діяльність дають змогу контролювати якість послуг, моніторити професійну підготовку міжнародників відповідно до європейських стандартів, сприяти захисту їх прав.

Таким чином, євроінтеграційні процеси в освітніх системах сприяють обміну досвідом в організації навчання, створенню уніфікованих підходів до професійної підготовки магістрів -міжнародників, підвищенню якості їх освіти. Ці тенденції властиві й британській системі професійної підготовки магістрів міжнародних відносин, університети якої беруть активну участь

¹⁰ Неперервна професійна освіта у документах Європейського Союзу / [АПН України ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих]; С.О. Сисоева (уклад.). – К.: Віпол, 2009. – С. 29.

у зазначених вище програмах, надають можливість своїм студентам набувати практичного досвіду в міжнародних та інших організаціях, продовжувати навчання у ВНЗ інших країн, приймати іноземних студентів, узгоджувати свої нормативні документи відповідно до європейських інтеграційних вимог.

Віталій Третко

**ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАГІСТРІВ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

Резюме

Розглянуто особливості інтеграційних процесів, європейської вищої освіти і їх вплив на професійну підготовку магістрів міжнародних відносин у Великій Британії. Висвітлено основні напрями освітньої політики та основні нормативно інтеграційні документи вищої освіти Великої Британії.

Ключові слова: система вищої освіти Великої Британії, європейські інтеграційні процеси, професійна підготовка магістрів міжнародних відносин.

Witalij Tretko

**WPŁYW INTEGRACYJNYCH PROCESÓW EUROPEJSKICH
NA FACHOWE PRZYGOTOWANIE MAGISTRÓW
MIĘDZYNARODOWYCH STOSUNKÓW W WIELKIEJ BRYTANII**

Streszczenie

Omówiono osobiwości procesów integracyjnych europejskiej edukacji w szkołach wyższych i ich wpływ na przygotowanie magistrów stosunków międzynarodowych w Wielkiej Brytanii. Zaprezentowano podstawowe kierunki polityki oświatowej i podstawowe integracyjne dokumenty normatywne dotyczące szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii.

Słowa kluczowe: system szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii, procesy integracji europejskiej, zawodowe przygotowanie magistrów stosunków międzynarodowych.

Vitalii Tretko

**THE INFLUENCE OF EUROPIEN AND INTEGRATION
PROCESSES ON PROFESSIONAL TRAINING OF MASTERS
IN INTERNATIONAL RELATIONS IN GREAT BRITAIN**

Summary

The features of integration processes, European higher education and their influence on professional training of masters in international relations in Great Britain are considered. Basic directions of educational policy and basic normatively integration documents of higher education of Great Britain are reflected.

Keywords: system of higher education of Great Britain, European integration processes, professional training of masters in international relations.